

para configurar a los personajes protagonistas es fundamental para la verosimilitud de la obra, pues además nos presenta su entorno familiar y complementa esa visión con otros personajes secundarios. El salto temporal que se produce entre las dos partes nos permite observar la evolución de los tres niños y también de Mariscal, el líder de los contrabandistas, que, aunque aparentemente está caricaturizado por su traje y sus guantes blancos, su manera de hablar y su comportamiento, posee una profundidad psicológica admirable.

Mariscal es, directa o indirectamente, el dueño de Brétema. Controla las mercancías que llegan y a los agentes de la Guardia Civil para que no haya problemas. Su cinismo le ha permitido situarse en lo más alto, pisando a los más débiles si era necesario. Sin embargo, su forma de actuar daña a las mujeres que él más quiere, tanto a Guadalupe, su mujer, como a Sira, su amante y mujer del padre de Brinco.

La confección de los tres amigos también es acertada, con la ventaja de que el lector los conoce desde que eran niños y puede comprender sus actos. Fins desde pequeño sufre “ausencias”, como llaman a los ataques epilépticos, y sus padres intentan que lo mantenga en secreto. Con el paso del tiempo, lo ve como un poder especial en vez de como un problema. Y es que al irse, su mal desaparece, pero cuando regresa a Brétema, donde el silencio es la niebla que lo cubre todo, vuelven también sus ausencias.

Fins Malpica no deja de querer nunca a Leda, y que sea la mujer de su mejor amigo no hace sino reforzar su incorruptibilidad y sus ganas de dismantelar los turbios negocios de Brétema. Su amigo Víctor Rumbo, apodado Brinco, ha sido siempre lo contrario que él, un triunfador, valiente, atrevido. Brinco se convierte en el piloto más rápido de la costa gallega y llega a ser la mano derecha de Mariscal y a dirigir la organización del narcotráfico. Los caminos de los dos antiguos amigos se cruzarán y solo uno puede resultar vencedor.

Leda, el principal vértice de este triángulo amoroso, desde pequeña tiene un fuerte carácter e intenciones de hacerse rica, y, como la mayoría en Brétema, escoge la manera fácil junto a Brinco. Su reencuentro con Fins, tras muchos años sin noticias y él como inspector que investiga las operaciones de tráfico de drogas que se dirigen desde el pueblo, es uno de los momentos más tensos de la novela: la muchacha olvida todos los momentos vividos durante la infancia para proteger su presente y su futuro.

Rivas crea una fascinante historia en la que señala los problemas sociales relacionados con el contrabando y su posterior transformación al narcotráfico. En la novela se recoge implícitamente la profesionalización de las bandas y su conexión con otras redes mundialmente perseguidas, lo que pone de manifiesto la trascendencia de unas operaciones ilícitas tradicionalmente silenciadas. Esta evolución y los conflictos sociales que desencadenan están tratados hábilmente, ya que el autor

presenta personajes que pueden servir como ejemplos paradigmáticos, como así lo demuestra Chelín, que de pequeño jugaba a fútbol con Fins y Brinco y cuando es adulto cae en la drogadicción. Además, Rivas elige con mucho acierto el tipo de narrador que utiliza en cada capítulo, lo que le permite tomar distancia en momentos trágicos, adelantar información que ocurrirá en el futuro, aclarar cuestiones del pasado o mostrar los pensamientos y sentimientos de un determinado personaje. De este modo puede crear párrafos tan bellos como el de la marcha de Fins de Brétema tras la muerte de su padre, que desde el autobús mira a la playa y todas las mujeres descalzas las confunde con Leda.

Con *Todo é silencio* Manuel Rivas vuelve a demostrar que no es solo uno de los principales y más conocidos autores gallegos actuales, sino además una de las voces imprescindibles de la narrativa actual española.

Javier RIVERO GRANDOSO

SÁNCHEZ REI, Xosé Manuel (2010): *O complemento preposicional en galego. Análise desde a gramática de valencias*. A Coruña: Universidade da Coruña, 118 pp.

Sae do prelo este volume como monografía número seis da *Revista Galega de Filoloxía* (RGF), unha publicación da Área de Filoloxías Galega e Portuguesa da Universidade da Coruña que vén aparecendo regularmente desde o ano 2000, con periodicidade anual, e que por tanto vai neste momento polo seu número 11. A RFG tamén vén editando, sen regularidade definida, uns monográficos que desenvolven temas que, debido á súa extensión, non poderían aparecer na revista en forma de artigos e que polo seu contido encaixan perfectamente nas súas liñas de publicación, neste caso calquera aspecto relativo á filoloxía galego-portuguesa. A última destas monografías publicada é *O complemento preposicional en galego. Análise desde a gramática de valencias*, da autoría do profesor Xosé Manuel Sánchez Rei.

Este traballo insírese no ámbito da sintaxe do galego, que até ao momento foi obxecto dunha escasa atención dentro dos estudos lingüísticos e que ten xerado poucas monografías específicas aínda na altura, nomeadamente de carácter sincrónico. Só por este motivo xa debería ser merecente dunha especial acollida. Mais tamén o é por asentar o marco teórico da teoría da valencia na análise gramatical galega, que sen dúbida contribúe para a clarificación do conflito que nalgúns casos se dá á hora de analizar os elementos argumentais exixidos polo verbo. Se foi nos inicios da segunda metade do pasado século cando tal teoría sintáctica tivo a súa primeira formulación na obra de Lucien Tesnière, aínda que logo coñecese importantes revisións e modificacións, hora era de que a tal perspectiva de análise se lle tentase tirar tamén o maior proveito no caso da lingua galega, a coadruar así de paso na modernización e na

actualización dos estudos sintácticos, xeralmente secundarizados ou minorizados na tradición gramatical da lingua galega.

A presente monografía foca o que se veu denominando complemento directo con preposición ou suplemento na tradición lingüística hispánica, con arraigo igualmente nos estudos de galeguística. Tal complemento ten unha especial relevancia na lingua galega por poder aparecer tamén en alternancia co complemento directo en construcións dotadas dunha especial expresividade (*Segar a herba / Segar na herba, Apañar as patacas / Apañar nas patacas*), a adquirir a distinción entre ambas un matiz estilístico, para alén doutros posibles valores. Desde a óptica da gramática de valencias ou gramática dependencial trátase na realidade do cuarto actante (A_4), entre os exixidos sintáctica e semanticamente polo verbo. O autor opta pola nomenclatura de complemento preposicional con base no feito morfolóxico de que ese cuarto actante precisa de levar unha partícula prepositiva para manifestar a súa ligazón ao verbo, a cal cumpre a función de servir de preludio para o devandito actante. A teoría da valencia –termo tomado da química que indica o número de elementos argumentais que ten o verbo– sufriu importantes revisións desde a súa formulación inicial e foi introducida en Portugal polos profesores Busse e Vilela (*Gramática de Valências. Apresentação e Esboço de Aplicação à Língua Portuguesa*, 1986), cuxo traballo constitúe un dos referentes máis directos da monografía de Sánchez Rei.

A obra estrutúrase en cinco capítulos, dos cales o cuarto recolle as conclusións e o quinto as referencias bibliográficas. O capítulo un (“Introdución”, pp. 13-45), após unhas consideracións xerais referidas ao status do verbo desde a óptica da gramática dependencial, trata da caracterización sintáctica dos verbos, isto é, do seu comportamento canto aos complementos que precisan para posuíren plena significación; neste sentido, toma en consideración os conceptos de ‘transitividade’ e ‘ergatividade’ como subfuncións da ‘participación’ de Halliday, que conduce á clasificación das linguas en transitivas e en ergativas; mais na realidade non existen modelos puros e o que se produce é o predominio dun modelo transitivo, como no caso do galego, ou ergativo, caso do éuscaro. De acordo coa transitividade distingue entre construcións transitivas, intransitivas e impersoais, para finalmente establecer, de acordo co profesor Mário Vilela, a distinción entre unha transitividade forte e outra fraca. Con todo, o núcleo deste primeiro capítulo constitúe o concepto de ‘valencia’ e os seus actantes no marco sintáctico-semántico de rexencia e outras aplicacións que posúe (valencia interior e exterior, valencia semántica, dicionario de valencias, valencia do texto), para terminar por afrontar a por veces dificultosa distinción entre actantes e circunstantes, ou argumentos e satélites, ben como entre actantes obrigatorios e facultativos, deixando así ben sentadas as bases teóricas para o estudo do complemento preposicional ou cuarto actante.

É na análise deste actante onde se centra o capítulo dous (“Caracterización de A_4 ”, pp. 47-75), que estuda os trazos que permiten singularizalo face a outros complementos exixidos polo predicado verbal; e, máis en profundidade, analiza a relación entre A_2 e A_4 , ben como as preposicións que introducen o último. Neste último aspecto contrástase o predominio dunhas preposicións en comparación con outras, a se atestaren tamén diferenzas diacrónicas e de rexistro, e inclusive coincidencias entre o galego e o portugués ultramarino que resultan inusuais no padrón lisboeta; mais a conclusión a que chega o autor neste ámbito é que na lingua galega as partículas prepositivas predominantes na introdución de A_4 son *a*, *de* e *en*, que tamén son as que presentan unha maior fluutuabilidade, a obedecer a súa presenza ou ausencia nuns casos á vontade estilística e noutros á mudanza de significado da predicación lingüística. Após indicar os constituintes de A_4 , termina este capítulo cunha revisión sumaria do seu tratamento nas gramáticas galegas, a comezar polas decimonónicas e chegando á de López, Lourenço e Moreda publicada en 2010.

O capítulo tres (“O verbo e A_4 ”, pp. 77-101) analiza os comportamentos que este elemento actancial presenta a respecto do verbo, distinguindo neste sentido entre verbos bivalentes, verbos trivalentes e verbos con valencia variábel. Canto aos primeiros, uns só admiten ser complementados mediante un A_4 , que pode ser argumento obrigatorio ou facultativo, e outros toleran tanto a construción con A_2 como con A_4 , unhas veces cunha notábel mudanza de significado (*Conta os amigos / Conta cos amigos*) e outras só cunha pequena modificación de sentido ou de matiz (*Precisa cartos / Precisa de cartos*); é aquí onde se insiren as construcións tan características do galego como *Ler o xornal / Ler no xornal*. Os verbos trivalentes presentan simultaneamente A_2 e A_4 , polo cal foron considerados expoñentes da transitividade forte, e tenden a tolerar a cliticización en dativo, para alén da máis habitual en acusativo (*Axudeina a saír / Axudeille a saír*). E aínda existen verbos de valencia variábel que veñen a demostrar que esta non é unha caracterización sintáctico-semántica rixida, xa que o número e o carácter dos elementos argumentais poden modificarse; entre eles hai algúns, como *dar* ou *falar*, que presentan unha abordaxe actancial complexa (*El fala con ela da súa doenza*), igual que outros verbos que permiten construcións pronominais (*Esqueceu as chaves / Esqueceuse das chaves*). Con certeza, aparecen aquí aspectos problemáticos na análise sintáctica que o autor non oculta e que encara con adecuada metodoloxía.

O capítulo das “Conclusións” (pp. 103-107) e o das “Referencias bibliográficas” (pp. 109-118) son inusualmente amplos en relación coa extensión do traballo, coherentes e de grande utilidade, a contribuíren desta forma para reforzaren o valor e o interese dunha monografía pioneira nos estudos de sintaxe galega. O seu autor, docente universitario e investigador na materia de probada solvencia, achéganos con clareza e rigor científico un

aspecto sintáctico relevante desde un marco teórico como o da gramática de valencias que non fora até ao momento presente tido moito en conta na lingüística galega. Non cabe dúbida de que esta se ve enriquecida con tal abordaxe e de que a monografía abre un camiño para novas e desexábeis achegas a uns estudos sintácticos que aínda demandan unha maior atención dos lingüistas.

Xosé Ramón FREIXEIRO MATO

VILLANUEVA GESTEIRA, María Dolores (2011): *A lingua galega entre 1963 e 1975. Situación social e discursos dende o galeguismo*. Pontevedra: Litosprint S.L, 242 pp.

Gañadora do premio de investigación 2008 de novos investigadores, Malores Villanueva preséntanos na súa segunda obra un extenso e acertado traballo sobre a situación social da lingua galega nos últimos anos do franquismo, concretamente entre 1963 e 1975. Datas escollidas a conciencia xa que ambas dúas supoñen cambios estratéxicos nos derradeiros anos do réxime. 1963 é o centenario da primeira edición de *Cantares Gallegos* de Rosalía de Castro e grazas a súa reedición vólvese a publicar neste ano a revista *Grial*. Ademais de ser o ano no que se instaura o Día das Letras Galegas pola Real Academia Galega. A data escollida para rematar o período de investigación é 1975 xa que coincide co final da ditadura franquista.

O estudo comeza cun capítulo de introdución ó marco histórico da época que non podería entenderse, segundo a autora, sen analizar as consecuencias da Guerra Civil española acontecida entre 1936 e 1939 xa que tivo unha gran repercusión en Galicia por ser unha das primeiras rexións en caer ante o réxime e durante este foi unha das máis reprimidas. Polo tanto, hai que facer distinción entre a situación xeral de España e a particular de Galicia (pp. 19-25).

Non estaría rematada a introdución sen ter en conta a situación socioeconómica e demográfica do País durante o período de estudo. A autora incide na importancia da emigración que levou ós galegos a buscar un futuro mellor fóra da súa terra tendo como destinos principais primeiro América, despois Europa e outras partes da península (pp. 32-36). Este feito afecta, non cabe dúbida, á economía galega que debe sustentarse da terra e, como non, do mar (pp. 37-40).

O obxectivo do estudo é analizar a situación sociolingüística no momento. Así, expónse de forma detallada, con táboas e gráficos moi clarificadores, extraendo datos do Mapa Sociolingüístico de Galicia e mais do Instituto Galego de Estatística, a utilización e o coñecemento da lingua do pobo galego (pp. 43-47). Os datos refírense á lingua da poboación en todas as súas disciplinas. Analiza a investigadora a continuación o uso do galego na escrita recollendo os títulos publicados no

período (pp. 49-54). Ao final do libro adxunta unha táboa con todas elas.

Fronte a esta esperanzadora utilización do galego a estudosa analiza o uso da lingua nos ámbitos máis formais da sociedade como na administración, no ensino e a igrexa, ou mellor dito, o no uso da lingua galega nestes ámbitos. O impulso que lle dera a proclamación da Segunda República vén destruído coa entrada do réxime, e ata o final do mesmo, a lingua galega foi prohibida nestes ámbitos. Naquela España había que ser patriota, para iso, había que falar ben, ou sexa o idioma oficial, o castelán. Polo tanto, o ensino desenvolveuse integralmente en castelán ata finais do réxime. “Só nos derradeiros anos hai unha certa flexibilidade, unha certa saída de aire á gran ola de presión que é a Ditadura” (p. 69).

E foron, certamente, nestes derradeiros anos cando se puxeron en marcha as organizacións e os galeguistas para tentar cambiar a visión do galego. Así, hai un rexurdimento da literatura galega grazas ós autores da Nova Narrativa Galega. Moi importante para este feito foi, como sinala M. D. Villanueva, a segunda andaina da editorial *Grial* en 1963. Todos estes autores foran universitarios, xa que a Universidade de Santiago de Compostela adquiriu gran prestixio e na metade da década dos setenta habería máis de 15000 alumnos. Alí comezouse a introducir o galego. Creouse en 1972 a Cátedra de Lingua e Literatura Galegas. Así, moitos estudosos comezaron a preocuparse pola lingüística galega facendo a súas teses de doutoramento sobre este tema e durante este período saen á luz dicionarios, gramáticas e libros de texto para o estudo do galego. Para isto foi moi importante o labor do “Instituto da Lingua Galega”, que xurdiu en 1971 e dende este organismo fixéronse (e fanse aínda hoxe en día. A propia Malores Villanueva é investigadora do centro) os máis importantes traballos de lingua galega. Moi destacados foron os métodos de ensino *Gallego 1*, *Gallego 2* e *Gallego 3*. Ademais doutros proxectos que non é momento de describir. Este ensino da lingua non sería posíbel sen a colaboración da Real Academia Galega coas *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego* (1970). Outras asociacións culturais fixeron moito por estender a lingua dentro e fóra de Galicia. Asociacións moi importantes que xurdiran a principios dos anos sesenta por todo o territorio galego e fóra de Galicia. A autora lembra o grupo “Brais Pinto” en Madrid. Anos despois de que comezaran esta andaina os galegos universitarios en Madrid, xurdiron “O Galo” en Santiago de Compostela, “O Facho” na Coruña, a Asociación Cultural de Vigo, a Asociación de Amigos da Cultura, en Pontevedra, a Agrupación Cultural Auriense o a Agrupación Cultural Abrente en Ribadavia. Todas elas encargáranse de promover a cultura e a lingua por todo o territorio con conferencias, recitais, concursos. Ademais promoveron o teatro e impartiron cursos de lingua. Detrás destas asociacións están as organizacións políticas coma o Partido Socialista de Galicia ou a Unión do Pobo Galego. Así, vincúlanse á creación de “O Galo” ou “O Facho” os